

Kes kannab eakale vajalike sotsiaalteenuste kulud?

Liis Arrak – Tallinna Ringkonnakohus

Aigi Kivioja – Õiguskantsleri Kantselei

Kuivõrd Eestis on isikute sissetulekud väikesed, eriti pensionieas, on tavapärane, et kulukamate teenuste (nt üldhooldekodu teenuse) eest tasumisel inimese enda rahast ei piisa. Artiklis on selgitatud, kas juhul, kui eakas inimene pole ise suuteline tasuma talle kohaliku omavalitsuse osutatavate sotsiaalteenuste eest, tuleb nende teenuste eest tasuda perekonnaseaduse alusel teda ülal pidama kohustatud isikutel ning kes need ülalpidajad on.

Perekonna ülalpidamis-kohustus vs. riigi (kohaliku omavalitsuse) kohustus sotsiaalteenuseid osutada

Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS) §-s 10 sisalduva sotsiaalriigi ideest tulenevalt on riigil kohustus aidata abivajajaid. Sotsiaalriigi põhimõtte väljendub ka põhiseaduse §-s 28, mille lõike 2 järgi on Eesti kodanikul õigus riigi abile vanaduse, töövõimetuse, toitjakaotuse ja puuduse korral. Samas, abi liigid, ulatuse ning saamise tingimused ja korra sätestab seadus.

See tähendab, et põhiseadus jätab seadusandja otsustada, mil määral riik isikutele abi osutab, kuna majandus- ja sotsiaalpoliitika ning eelarve kujundamine kuulub seadusandja pädevusse (1).

Riigi kohustuse kõrval anda abi puuduse korral sätestab põhiseaduse § 27 lõige 5 perekonna kohustuse hoolitseda oma abi vajavate liikmete eest.

Riigi ja perekonna kohustuste vahekorda on hinnanud Riigikohus, asudes seisukohale, et riigil on kohustus tagada puudust kannatavale isikule abi alles pärast seda, kui

isiku perekond seda teha ei suuda (2). See, millist inimeste kooslust aga peetakse inimese perekonnaks, ei tulene taas kord põhiseadusest, vaid tuleb vaadata, kuidas on konkreetne seadus seda küsimust käsitanud (nt perekonnaseadus, kooseluseadus) (3). Eelnev tähendab mh seda, et kui seaduse tasandil pole isikule teise isiku eest hoolitsemise kohustust pandud, siis üksnes põhiseaduse alusel hoolitsuskohustust ka ei teki. Erandiks saab pidada põhiseaduse § 27 lõiget 3, mille järgi on vanematel õigus ja kohustus kasvatada oma lapsi ja hoolitseda nende eest (2).

Mis puudutab antava (sotsiaal)abi ulatust, siis üldiselt peaks abi katma inimese vajadused toidu, riiete, hügieeni, tervishoiu, transpordi ja eluaseme järele ning tagama selle, et inimene saaks osaleda aktiivselt igapäevaelus (4). Täpsem abi ulatus tuleb paika panna taas kord seadusandjal. Perekonna abistamise kohustuse ulatuse määramisel tuleb mh silmas pidada, et vaatamata riigi laiale otsustusruumile selles küsimuses peab arvestama ka abistaja põhiõigusi (nt õigus inimväärsel elule, õigus tööle) ning abistaja muid kohustusi (2).

Niisiis saab kokkuvõtvalt öelda, et esmajärjekorras aitab inimest, kes ise toime ei tule, tema perekond. Alles seejärel annab abi riik või kohalik omavalitsus. Sellest põhimõttest on ka erandeid. Näiteks on riigi kohustused ulatuslikumad puuetega inimeste suhtes (5).

Kohaliku omavalitsuse kohustused

Seadusandjal on sotsiaalsete põhiõiguste tagamise korraldamisel

ulatuslik kaalutusõigus. Muu hulgas ei pea riik osutama sotsiaalteenuseid ise, vaid võib nende osutamise (osutamise korraldamise) teha kohustuseks kohalikule omavalitsusele.

Sotsiaalteenused, mida kohalik omavalitsus peab osutama, on loetletud sotsiaalhoolekande seaduse (SHS) 2. peatüki 2. jaos. Kohaliku omavalitsuse osutatavate sotsiaalteenuste tasu küsimuses on keskseks sätteks SHSi § 16, mille lõike 1 järgi võib sotsiaalteenuse osutamise eest võtta tasu. Sama paragrahvi lõike 2 järgi oleneb isikult võetava tasu suurus sotsiaalteenuse mahust, teenuse maksumusest ning teenust saava isiku ja tema perekonna majanduslikust olukorrast. Seejuures sätestab lõige 3, et sotsiaalteenuse eest võetava tasu suurus ei tohi olla teenuse saamise takistuseks.

Järeldus, mida sellest sättest teha saab, on, et kohalik omavalitsus ei pea sotsiaalteenuste osutamise eest üldse tasu võtma. Märksa elulisem on aga olukord, kus tasu küsimisest inimeselt või tema perelt loobutakse kas mõne konkreetse teenuse osutamisel või konkreetse inimese või pere olukorda arvestades (6). Otsus loobuda teatud puhkul tasu võtmisest ei tohi olla siiski meelevaldne, kuna põhiseaduse § 12 lõige 1 keelab inimeste põhjendamatu ebavõrdse kohtlemise (7). Seega peab kohalik omavalitsus suutma põhjendada ka tasu küsimisest loobumise otsuseid.

Kui kohalik omavalitsus võtab sotsiaalteenuste eest tasu, ei või SHSi § 16 lõike 2 järgi lähtuda tasu küsimisel pelgalt teenuse hinnast, vaid arvestada tuleb iga konkreetse teenusesaaja ja tema perekonna majanduslikku olukorda.

Isikul tekib õigus teenust saada siis, kui kohalik omavalitsus teeb otsuse (annab haldusakti) teenuse osutamise kohta (sotsiaalseadustiku üldosa seaduse (SÜS) § 16 lg 3). Lisaks sellele, et kohalik omavalitsus teeb kindlaks isikule sobiva teenuse, peab kohalik omavalitsus ka hindama, kui suurt tasu saab inimeselt nõuda, et teenus oleks isikule rahaliselt kättesaadav (SHS § 16 lg 3). Veendumaks, et inimene jõuab teenuse eest tasuda, tuleb kohalikul omavalitsusel hinnata SHSi § 16 lõike 2 järgi inimese ja tema pere (tema ülalpidamiseks kohustatud isikud) rahalist võimekust (8).

Kohalikul omavalitsusel on üldjuhul mõistlik hinnata teenusesaaja ja tema ülalpidajate maksevõimet ning teha otsus selle kohta, kui suure summa peab teenuse eest tasuma teenusesaaja (ja/või tema ülalpidajad), samal ajal teenuse osutamise otsusega.

Oluline on tähele panna, et kohalik omavalitsus ei saa panna tasu maksmise kohustust otse ülalpidajatele. Abivajaja peab ise oma ülalpidajatega tasumise osas kokku leppima. Teisisõnu, tasu suuruse määramisel arvestatakse küll ülalpidajate panusega, kuid otsus ise on suunatud üksnes teenusesaajale (abivajajale).

Kui abivajaja ja/või tema ülalpidajad ei tasu teenuse eest vabatahtlikult, on kohalikul omavalitsusel siiski võimalus ka ülalpidajatelt raha sisse nõuda. (Artiklis ei ole analüüsitud, millised lepingulised suhted võivad teenusesaaja, teenuseosutaja ja kohaliku omavalitsuse vahel tekkida. Praktikas osutavad sotsiaalteenuseid nii kohalik omavalitsus ise oma asutuste või kohaliku omavalitsuse asutatud äriühingute kaudu, samuti ostetakse teenust eraõiguslikelt isikutelt.) Sellisel juhul võib kohalik omavalitsus täita ülalpidamiseks kohustatud isiku eest tema kohustuse, misjärel tekib kohalikul omavalitsusel tagasinõudeõigus ülalpidaja vastu ning ta saab nõuda kohustuse täitmiseks tehtud kulutuste hüvitamist (9).

Perekonna kohustused

Eaka õigus saada abivajaduse korral perekonnalt ülalpidamist

Nagu ülal märgitud, peab eaka vajaduste rahuldamise, sh talle vajalike sotsiaalteenuste rahastamise eest vastutama esmajärjekorras tema perekond. Täisealise isiku ülalpidamise kohustus on kehtivas õiguses täpsemalt reguleeritud eelkõige perekonnaseaduses (PKS), kuid lisaks sellele ka kooseluseaduses (KooS) (10).

Perekonnaliikmete ülalpidamise kohustuse tekkimise esmaseks eelduseks on kehtiva õiguse järgi üldjuhul täisealise perekonnaliikme abivajadus. Seega valitseb ülalpidamisõiguses enese ülalpidamise põhimõte, mille kohaselt tekib täisealise isikul õigus saada perekonnaliikmetelt ülalpidamist üldjuhul üksnes siis, kui tema enda sissetulek ja varaline seisund ei võimalda tal end piisavalt ülal pidada, s.t isikul ei ole piisavalt vahendeid kõigi oma vajaduste rahuldamiseks ja temalt ei saa mõistlikult oodata selliste vahendite hankimist. Kui lähisugulastelt ning lahus elavalt või lahutatud abikaasalt on eakal kehtiva seaduse järgi õigus saada ülalpidamist selgelt üksnes abivajaduse korral (11), siis koos elavate abikaasade, samuti registreeritud elukaaslaste ülalpidamiskohustuse puhul on abivajaduse tingimus mõnevõrra hägusam ega ole seotud otseselt nende abivajadusega, sest kooselus peavad mõlemad panustama ülalpidamisele vastavalt oma võimetele, võimalustele ja kokkulepetele (12).

Üldjuhul määratakse kehtiva õiguse järgi ülalpidamise ulatus kindlaks ülalpidamist saama õigustatud isiku vajadustest lähtudes. Seaduse järgi on eakal inimesel õigus saada oma abikaasalt või registreeritud elukaaslaselt ning lähisugulastelt ülalpidamist kõigi oma vajaduste rahuldamiseks (13), lahutatud abikaasalt aga üksnes tavapärase vajaduste (s.o mitte erivajaduste) rahuldamiseks (14). Seega on lahutatud abikaasa ülal-

pidamiskohustus piiratud ning see vastab ka üldisele arusaamale sellest, et lahutuse järel ei peaks abikaasade vahel enam sedavõrd ulatuslikke kohustusi olema.

Mõnevõrra on erinev ka elulaad, mille toetamist eakas eri lähedastelt nõuda saab: kui sugulastelt ja abikaasalt on eakal õigus saada ülalpidamist oma tavapärase elulaadi säilitamiseks (sh elulaadi hindamisel nii abikaasa kui ka lahutatud abikaasa ülalpidamise kontekstis saab arvestada kõiki abikaasade kasutatavaid hüvesid sõltumata sellest, kumma abikaasa kulul neid nauditakse) (15), siis lahutatud abikaasa puhul võib elulaadis vajaduse korral järeleandmisi teha. Nii on ka Riigikohus leidnud, et ülalpidamise ulatuse aluseks saavad lahutatud abikaasa puhul olla ka tema tavapärased mõistlikud vajadused (16). Seega tuleb eakale tagada üldjuhul tema tavapärase elulaad, mis ilmselt ei tähenda üksnes minimaalselt või mõistlikult eluks vajaliku tagamist, vaid näeb ette *status quo* säilitamise. Seni kuni lähedased suudavad seda tagada, on see ilmselt kooskõlas eaka inimese huvidega ning sellisena ka igati adekvaatne. Kohtupraktikas ei ole siiski seni võetud selget seisukohta, kas muudel juhtudel kui lahutatud abikaasa ülalpidamine tuleb isikule tagada igal juhul tema senine tavapärase elulaad või võiks ka seal mingitel juhtudel kõne alla tulla teatud mööndused.

Üldjuhul peab inimene end siiski ise ülal pidama ja tegema kõik endast oleneva, et saada oma vajaduste rahuldamiseks vajalikud vahendid. Mh on õiguskirjanduses toodud esile, et inimene peab hoolitsema ka selle eest, et tal oleks vanaduspõlveks piisavalt vahendeid oma vajaduste rahuldamiseks, sh tema hooldamiseks ja ülalpidamiseks hoolekandeametuses (17). Seega võib eeldada, et enne lähedastelt abi saamist tuleks selgitada, kas eaka vajadusi ei saa rahuldada tema enda vara arvel, olgu selleks siis sissetulek või muu vara, mida saaks vajalike vahendite saamiseks võõrandada.

Kohtupraktikas ei ole selle kohta praeguseks siiski selget seisukohta võetud. Ilmselt tuleks asuda seisukohale, et eakas vajab abi üksnes siis, kui tal endal ei ole ka vara, mille võõrandamisest saadava rahaga ta enda vajadusi rahuldada saaks, s.t ka eakas ise peab võtma mõistlikke samme selleks, et oma abivajadust vähendada. Õiguskirjanduses on toodud esile, et vähemalt enne sugulastelt ülalpidamise saamist on eakas kohustatud oma abivajadust vähendama vara võõrandamise teel. Samas on ka abikaasad kohustatud teineteise vajadusi rahuldama mh oma vara arvel (18).

Veelgi kaugemale minnes võiks küsida, kas arvestada tuleks ka seda, et inimene on talle kuulunud vara ära kinkinud, mistõttu napib tal nüüd vahendeid enda ülalpidamiseks. Kui eakas on kinkinud vara tingimusel, et kingisaajal tekib tema ülalpidamise kohustus (19), siis teiste ülalpidamiseks kohustatute silmis ei peaks eakal enam abivajadust tõenäoliselt olema. Kui aga vara kingiti ilma vastava ülalpidamiskohustusega, saab eakas kinkelepingust taganeda, kui ta ei ole kinkelepingu tõttu enam suuteline end mõistlikult ülal pidama, ja sel juhul kingitud vara tagastatakse (20).

Perekonnaliikmete kohustus osaleda eaka ülalpidamisel

Eakal inimesel õigus saada seaduse alusel ülalpidamist oma lähisugulastelt, abikaasalt või registreeritud elukaaslaselt, sh ka pärast abielu või kooselu lõppemist. Lisaks võib eakal olla õigus saada lepingu alusel ülalpidamist ka muudelt isikutelt, kui vastavad kokkulepped on sõlmitud. Seega peaks ideaalolukorras ümbritsema eakat mitmed lähedased, kellelt tal on õigus ülalpidamist saada.

Siiski ei pea kõik need isikud eakat samal ajal ülal pidama, vaid seaduses on sätestatud, millises järjekorras tuleb seaduse järgi kohustatud isikutel oma ülalpidamiskohustust täitma asuda. Täisealise

inimese puhul kehtib põhimõte, et abielust ja registreeritud kooselust tulenev ülalpidamiskohustus eelneb sugulusest tulenevale kohustusele (21), sest abikaasasid ja elukaaslast peetakse teineteisele lähedasemaks kui neile nende sugulasi. Seega lasub peamine vastutus eaka toimetuleku eest üldjuhul tema abikaasal või registreeritud elukaaslasel. Seejuures faktilise kooselu korral elukaaslasel seadusest tulenevat ülalpidamiskohustust ei ole. Eaka sugulased peavad andma ülalpidamist alles teises järjekorras, s.o juhul, kui eakal ei ole abikaasat või registreeritud elukaaslast või kui neilt ei ole võimalik ülalpidamist saada.

Sugulastest on eakale ülalpidamist andma kohustatud esimese ja teise astme ülenejad (vanemad, vanavanemad) ja alanejad (lapsed, lapselapsed) (22). Muudel sugulastel, sh eaka õdedel ja vendadel, seadusjärgset ülalpidamiskohustust ei ole. Seejuures on pärast abikaasat ja abikaasaga võrdsustatud isikuid kohustatud eakale järgmisena ülalpidamist andma tema lapsed, kui eakal peaks elus olema veel ka mõni vanem, siis seejärel tema, ning viimasena eaka lapselapsed, sest eaka inimese vanavanemad enam ilmselt elus ei ole (23). Arvestada tuleb seda, et igal järgmises järjekorras nimetatud isikul tekib kohustus anda ülalpidamist üksnes juhul, kui eelmises järjekorras nimetatud isikuid ei ole või neilt ei ole võimalik ülalpidamist saada.

Lisaks on sugulaste ülalpidamise korral suur tõenäosus, et samas järjekorras on kohustatud eakale ülalpidamist andma mitu sugulast. Sellisel juhul peavad samas järjekorras kohustatud isikud (nt eaka lapsed) andma eakale ülalpidamist vastavalt oma varalisele võimekusele, s.t iga ülalpidaja makstava osa suurus sõltub tema sissetulekust ja varalisest seisundist. Samuti saab arvestada kohustatud isiku muud panust eaka toimetulekusse, nt hooldamist või eaka vajaduste muul viisil vahetat rahuldamist.

See, kas seaduse järgi ülalpidamist andma kohustatud isik peab ka tegelikult tema järjekorra saabudes eakat ülal pidama, sõltub tema suutlikkusest ülalpidamist anda. See, kui palju peab ülalpidamiseks kohustatud isik seejuures ka oma vajadusi piirama ja kas see võiks olla ühelt poolt abielust ja registreeritud kooselust ning teisalt sugulusest tuleneva ülalpidamiskohustuse puhul erinev, ei ole üheselt selge. Tulenevalt abikaasade ja kooselupartnerite ülalpidamiskohustuse eripärast on nad kohustatud kummagi vajadusi rahuldama ning seejuures võib perekonna elulaad sissetulekute ja muu vara vähenemise korral muutuda ning elujärg halveneda, s.t vajaduste suurenedes ja/või sissetulekute vähenedes peavad partnerid korraldama oma elu ümber ja ühiselt toime tulema ka kasinamates oludes. Seejuures on partneritel kohustus vastavalt võimetele hankida töise panusega perekonna ülalpidamiseks vajalikud vahendid. Kui üldjuhul peaksid partnerid korraldama vajaduste rahuldamise sissetulekute ja varalt saadava kasu arvel, siis hädaolukorras tuleb võõrandada ka kummalegi kuuluvat vara (24) ning välistatud ei ole ka laenu võtmine (25). Seejuures on eelkõige eakate inimeste puhul peetud vara võõrandamist suurenenud vajaduste ja vähenenud sissetulekute olukorras õiguskirjanduses põhjendatuks (26). Olukorras, kus üks partner ei suuda perekonna ülalpidamisse panustada või ei suuda seda piisavalt teha, on teine kohustatud tegema kõik endast oleneva, et perekond tuleks vajaduste rahuldamisega toime. Sellest tulenevalt võiks abikaasa ja kooselupartner vabaneda ülalpidamiskohustuse täitmisest ning see võiks sugulastele üle minna alles siis, kui abielu- või kooselupaar ei suuda oma mõistlikke vajadusi ise rahuldada, mitte siis, kui nad ei suuda oma senist elulaadi säilitada, kuigi seaduse sõnastus võimaldab järeldada ka viimast.

Kuna abikaasa ja kooselupartner on esimeses järjekorras kohustatud

eakat ülal pidama, siis on eriti oluline küsimus sellest, kui paljust peavad nad iseenda ülalpidamisel loobuma.

Muudel juhtudel, sh lahutatud abikaasa ja sugulaste ülalpidamise kohustuse puhul, saab selgelt lähtuda üksnes kohustatud isiku enda ülalpidamiseks vajalikest vahenditest, s.t need isikud vabanevad ülalpidamiskohustuse täitmisest, kui neil ei ole oma tava-päraste vajaduste rahuldamisest üle jäävat vara. Õiguskirjanduses on leitud, et neil on üldjuhul õigus säilitada oma elulaad ning nad ei pea oma vajaduste arvel abivajajat ülal pidama. Siiski peavad nad vajaduse korral ülalpidamiskohustuse täitmiseks oma vara võõrandama, kuid seda siiski üksnes niivõrd, kui võrd sellega ei ohustata nende elulaadi ega toimetulekut tulevikus. Sh on oluline säilitada vajalikud vahendid enese ülalpidamiseks vanaduses. Samas ei ole selge, millisel määral tuleb võimaldada kohustatud isikul oma vanaduspõlve kindlustada. Igal juhul tuleks vältida lumepalliefekti, kus vanemate ülalpidamise tõttu kõigi oma vanaduspõlveks kogutud säästude vm vara arvel vajab kohustatud isik tulevikus oma lastelt ülalpidamist jne (27).

Kõigi ülalpidamiseks kohustatud isikute puhul tuleb lisaks nende sissetulekule ja varalisele olukorrale arvestada ka nende kohustusi, sh kohustust pidada enne eakat lähedast ülal teisi perekonnaliikmeid (nt alaealisi lapsi).

Eelnev tähendab, et eakas võib jääda viimaks kas osaliselt või täie-

likult lähedaste ülalpidamiseta, kui tema lähedased ei suuda talle ülalpidamist anda, s.t neil puudub vajalik ülalpidamisvõime. Nii võib eakale vajalike sotsiaalteenuste tasu jääda viimaks avaliku võimu kanda.

Kokkuvõte

Kohalikul omavalitsusel on kohustus tagada vajalike sotsiaalteenuste kättesaadavus, kuid kuna sotsiaalteenuseid võib kohalik omavalitsus rahastada kas täielikult või osaliselt, tekib osalise rahastamise või üldse rahastamata jätmise korral küsimus, kelle kanda peavad jääma kulud juhul, kui teenusesaajal endal ei ole teenuse eest maksmiseks piisavalt vahendeid.

Seaduse järgi sõltub tasu, mida kohalik omavalitsus teenuse eest küsib, teenusesaaja ja tema perekonna majanduslikust olukorrast. Üldjuhul on mõistlik ja vajalik, et teenusesaaja ja tema ülalpidajate majanduslikku olukorda hindab kohalik omavalitsus ise. Samuti tuleks hindamine ja tasu suuruse määramine teha ära võimalikult aegsasti, üldjuhul koos teenuse osutamise otsusega.

Kehtiva õiguse järgi on eaka inimese lähikondsed iseenesest kohustatud eakat mh talle vajalike sotsiaalteenuste saamisel toetama, kuid lähikondsete puudumisel või neil ülalpidamisvõime puudumise korral jääb abi vajavale eakale vajalike sotsiaalteenuste rahastamine lõppastmes ikkagi riigi või kohaliku omavalitsuse kanda. Tähelepanuta ei saa jätta ka lepingulisi ülalpidamiskohustusi, kuid praktikas esineb selliseid kokkuleppeid suhteliselt harva.

KIRJANDUS

1. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr 3-4-1-7-03, p 15.
2. Henberg A, Muller K, Alekand A. Perekonna kohustused (sotsiaalsete probleemide tõttu) abivajavate pereliikmete ees. Tallinn: 2012.
3. Aaviksoo B, Annus T. Riigi, kohalike omavalitsuste, perekonna ja muude isikute kohustused põhiseaduslike õiguste tagamisel sotsiaalhoolekande valdkonnas. Juridica eriväljaanne 2002.
4. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Madise Ü (toim.). 3., täiend. vlj. Juura; 2012, § 28 komm. 6.10 (Annus T, Henberg A, Muller K); § 10 komm. 3.1.2 (Ernits M); Aaviksoo B, Annus T, lk 31.
5. Puuetega inimeste õiguste konventsioon ja fakultatiivprotokoll. RT II, 04.04.2012, 6.
6. Pihor K, Timpmann K, Batueva V. Kohaliku omavalitsuse poolt isikult ja/või perekonnalt sotsiaalteenuste eest tasu nõudmine. Uuringu lõpparuanne. SA Poliitikauringute Keskus Praxis, AS Emor; 2011.
7. Riigikohtu üldkogu otsus nr 3-4-1-12-10, p 35; vrd Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr 3-4-1-8-08, p 32 jj.
8. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-67-15, p 14.
9. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-67-15, p 12.
10. Kooseluseadus. RT I, 16.10.2014, 1.
11. Perekonnaseadus, § 97, p 3, § 16 lg 3 ja § 73 lg 1.
12. Perekonnaseadus, § 16 lg 1-2; kooseluseadus, § 9 lg 1-2 (vt ka Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-10-13, p 13).
13. Perekonnaseadus, § 16 lg 2; kooseluseadus, § 9 lg 2.
14. Perekonnaseadus, § 74 lg 1.
15. Saan S. Lahutatud abikaasa ülalpidamiskohustus. Juridica 2008;7:488-98.
16. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-10-13, p 15.
17. MüKoBGB/Born, 7. Aufl., 2017, BGB § 1601, Rn 17.
18. Beck OK BGB/Reinken, 42. Ed. 1.2.2017, BGB § 1601, Rn 14.
19. Võlaõigusseadus, § 572.
20. Võlaõigusseadus, § 267-268.
21. Perekonnaseadus, § 107 lg 1-2 ja § 76 lg 2; kooseluseadus, § 10 lg 1-2.
22. Perekonnaseadus, § 96.
23. Perekonnaseadus, § 105 lg 1-2.
24. Perekonnaseadus, § 105 lg 3.
25. Schwab D. Familienrecht. 16. Aufl. München: C. H. Beck; 2008, vnr 806, Rn 153.
26. MüKoBGB/Monecke, 7. Aufl., 2017, Rn 9. MüKoBGB/Monecke, 7. Aufl., 2017, Rn 11.
27. Schwab D. Familienrecht. 16. Aufl. München: C. H. Beck; 2008, vnr 806; Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 9: Familienrecht II. 7. Aufl. München: C. H. Beck; 2017, § 1601, vnr 23.